

Zondag 27 augustus 2017 Zelfverloochening

Lezingen: Jesaja 51 : 1 t/m 6
 Mattheus 16 : 21 t/m 28

Het is nooit verstandig om een preek op te hangen aan een enkel Bijbelvers of aan een paar losse woorden. Maar bij de lezing van deze zondag, struikelde ik zelf over een paar van zulke losse woorden. Zichzelf verloochenen. Zijn kruis op zich nemen. Woorden van Jezus, bestemd voor zijn leerlingen, voor wie Hem wil volgen. Daar moet het dus over gaan. Moet dat echt?

We kunnen het naast ons neerleggen. We kunnen er een beetje om heen lezen, een oude christelijke kunst. Al aanbevolen door kerkvader Augustinus uit de vierde eeuw. Die gaf de aanwijzing dat je de Bijbel zo moet lezen, dat je altijd op zoek gaat naar de meest welwillende uitleg, en dat, als je die niet kunt vinden, dat je dan je toevlucht moet nemen tot de edele kunst van het overslaan. Ik vind dat nog altijd een wijze raad, maar toch.

Voor die optie heb ik niet gekozen, want dat heb ik u vorige week min of meer beloofd. Dat ik elke tekst voor u zal proberen uit te leggen, maar dat u zich altijd vrij mag voelen om te reageren. Misschien dan niet tijdens de preek, maar in elk geval op een later moment.

Dus, dan moet het er toch maar over gaan. Over zelfverloochening en over je kruis dragen.

Want waar je over struikelt, daar moet je iets mee. En vaak is het zo, dat datgene waar je over valt, waar je mee worstelt, dat dat je uiteindelijk verder brengt.

Zichzelf verloochenen. Waarom struikelen we daar over? En ik denk dat ik niet de enige zal zijn voor wie dat geldt.

Woorden hebben een bepaalde klank, ze zijn niet neutraal, ze roepen soms zomaar een hele wereld van ervaringen en emoties op.

En dan zijn het wat mij betreft ook woorden die niet bepaald mooie emoties oproepen.

Steeds weer horen we toch nog weer die verhalen van mensen over de soms meest verschrikkelijke ervaringen die ze met de kerk hebben gehad: veroordelende opmerkingen van kerkleden, betweterige dominees of ouderlingen, maar ook over ouders die hun kinderen het geloof bijbrengen door ze bang te maken, door ze klein te houden, zonder ooit iets van waardering of liefde.

Als je in zo'n sfeer bent opgegroeid, hoe klinkt dan zo'n woord als zelfverloochening?

Misschien ben je wel blij, dat je je aan dat naargeestige milieu hebt ontworsteld. Dat je daar vandaan bent gegroeid. Dat je eindelijk, met vallen en opstaan, hebt geleerd om jezelf te aanvaarden, om van je zelf te houden, om trots te zijn op je zelf – op een gepaste manier natuurlijk, dat dan weer wel, maar toch.

Dat laat je je toch niet meer afnemen? Door geen dominee, door geen kerk, door niemand, zelfs niet door God.

Ik kan niet geloven dat Jezus met zichzelf verloochenen bedoelt, dat je jezelf naar beneden moet halen.

Jezus predikt geen zelfhaat, dat is destructief.

Maar in mijn ogen staat zelfverloochening niet haaks op zelfwaardering. Misschien is het wel eerder zo dat het een het ander veronderstelt. Dat je pas kunt spreken over wat zelfverloochening betekent, en wat de waarde daarvan is, als je weet van zelfwaardering, dat als basis hebt.

Het is misschien goed even wat afstand te nemen en te kijken in welk verband deze woorden klinken.

Inmiddels zijn we in hoofdstuk 16 en vanaf hier begint Jezus zijn leerlingen duidelijk begint te maken dat de weg die ze gaan naar Jeruzalem leidt en dat die weg een weg is die door lijden wordt bepaald. We zijn hier op een kruispunt in het evangelie. Vanaf hier begint de schaduw van het kruis, van de lijdensweg, over het verhaal te gaan hangen.

De zogenaamde lijdensaankondigingen zijn elementen in het verhaal van de evangelist. Je zou kunnen zeggen: hij bouwt zorgvuldig de spanning op. Heel effectief wordt dat gedaan, door de verwijzing naar het aanstaande lijden, gedoseerd in het lopende verhaal aan te brengen. Wij, lezers, hoorders, weten nu waar het op uit loopt.

Jezus die hier zijn leerlingen aanspreekt, is dus degene die onderweg is naar zijn kruis. Als je dat weet, dan klinkt dat wat Hij zegt opeens anders. Als Hij spreekt over zelfverloochening en je kruis opnemen, krijgt dat meteen achtergrond en diepgang.

Moet je dan ook niet zeggen, met het voorbeeld van Jezus zelf voor ogen, kennelijk gaat het toch om zelfverloochening, jezelf vergeten, jezelf wegcijferen.

Als je deze woorden leest, met zijn eigen kruis als schaduw op de achtergrond, gaat het dan toch niet uiteindelijk om zelfopoffering, om het radicale afzien van je zelf en je helemaal overgeven aan de wil van God?

Is dat niet wat Jezus' kruis betekent – de ultieme zelfverloochening en is dat tegelijkertijd niet datgene, waar wij altijd bij in gebreke zullen blijven?

Het luistert hier nauw. Woorden hebben een bepaalde klank. Het komt er op aan. Tegelijk merken we dat het hier om de centrale dingen van het evangelie en van het geloof gaat.

Is Jezus het voorbeeld van de ultieme zelfverloochening? Iemand die zichzelf helemaal ondergeschikt maakt aan de wil van God, gehoorzaam buigt, uw wil geschiede, en gedwee op weg naar Jeruzalem gaat om daar gewillig zijn kruis op te nemen?

Als het zo wordt gezegd, heb ik de neiging om te zeggen: Nee. Dat is te passief, te apathisch, te weinig menselijk ook. Jezus' lijden en zijn kruis is geen lot, al helemaal geen noodlot.

Het is niet de uitvoering van Gods wil, want God wil het lijden niet, maar de consequentie van een levenskeuze, om de liefde van God overeind te houden, tegen alle weerstand in, tot op het bittere einde en daar aan voorbij.

Daarom verloochent Jezus zichzelf niet, als Hij die weg gaat, maar blijft Hij juist trouw aan zichzelf en aan zijn roeping. De weg die Hij gaat, moet gaan, uit innerlijke noodzaak, is geen keuze voor zelfdestructie, verre van.

Hij zoekt het lijden niet op; Hij gaat het niet uit de weg. Dat betekent in mijn ogen het ‘moeten lijden’.

Jezus moet lijden, als een onontkoombaar gevolg van zijn levenskeuze. Het lijden wordt niet verheerlijkt, of mooi gemaakt – dat mogen wij daarom ook nooit doen.

Op een zelfde manier kunnen we dat andere woord, over je kruis op je nemen, begrijpen.

Niet als een gedwee ondergaan van wat je nu eenmaal overkomt – ieder huisje heeft zijn kruisje, niet waar – ?

Dat is zo, maar als je het op een bepaalde manier zegt en gebruikt, wordt het een onwaarheid. Je kruis opnemen is niet het beeld van passiviteit, lijdzaam dragen, maar van de hoogste activiteit.

Het betekent: verantwoordelijkheid nemen, staan voor je leven en je levenskeuzes, doen wat jij moet doen.

Kruis dragen betekent, jouw levensopgave vervullen – en wat die is, zal een ieder uiteindelijk zelf moeten ontdekken. Daarom draagt ieder in eerste instantie zijn eigen kruis.

Maar wat nu met dat woord ‘zelfverloochening’? Is dat nu helemaal van de baan? Als het niet betekent dat we onszelf moeten haten of verachten, dat we onszelf helemaal uitvegen, wat kan het dan nog wel betekenen? Of kunnen we het toch beter overslaan?

Zelfverloochenen – dat gaat over hoe wij ons zelf zien en verstaan. En in de loop van de tijden is daarin wel wat veranderd.

Heel schematisch kun je zeggen dat vroeger het zelf van mensen werd

afgeleid van een instantie buiten hen, van God, of van een wereldse autoriteit, de koning, de landheer. Zelf was je niemand, want je maakte altijd deel uit van een stand, of van een klasse, je was deel van een groter geheel.

Dat patroon is geleidelijk veranderd. Individualisering, democratisering. Misschien is het zelfs wel bij Luther begonnen, die ons leerde om over ons eigen geloof na te denken.

Nu zeggen we: een mens staat zelf voor zijn of haar leven.

Zelfbeschikking vinden wij een groot goed. Ieder mens is een uniek zelf.

Maar dat betekent ook, dat dat unieke zelf zich zelf moet waarmaken.

Onze identiteit is niet langer voorgegeven, het patroon van hoe je moet leven, geloven, denken en doen wordt niet langer voor jou bepaald – dat willen we ook helemaal niet meer; we moeten het zelf als het ware ontwerpen, zelf onze keuzes maken.

Maar als we kijken naar de inhoud van onze keuze dan kan het om meer, veel meer dan onszelf, gaan.

Het meest menselijke zijn wij immers, niet als wij op ons zelf blijven, maar als wij ons verbinden met andere mensen. Een mens ontplooit zich in het samenleven met en de zorg voor anderen. Alleen zo verwerven wij onze menselijkheid.

Niet door krampachtig op zichzelf georiënteerd te blijven en alles voor eigen doeleinden aan te wenden, maar door je te begeven in de wereld, door je te verbinden met anderen, door je in te zetten voor waarden die het strikte zelf en ons zelfbelang overstijgen.

Met deze gedachten in het achterhoofd, gaan we weer terug naar de tekst.

Want wij kunnen de bijbel alleen maar lezen en begrijpen, vanuit onze eigen tijd en onze eigen referentiekaders.

En dan hoor je, dat wie Jezus wil volgen, zijn kruis op moet nemen.

Zijn kruis, niet dat van de ander. Jouw kruis, jouw keuzes moet jij maken, jouw verantwoordelijkheid moet jij nemen. En ik weet wel, je hebt het niet altijd voor het kiezen in het leven, maar toch.

De grootheid van de mens is juist dat ons de vrijheid is gegeven om te kiezen.

En over zelfverloochening.

Over je zelf durven loslaten, je durven overgeven of verliezen aan de ander. Want dat is het. Niet jezelf onderuit schoffelen of naar beneden halen. God wordt heus niet groter, als jij klein van je zelf denkt, integendeel.

Maar zelfverloochening is, je niet krampachtig aan jezelf vastklampen, niet in je eigen schulp kruipen en je afsluiten van de wereld en van alles wat er om heen je gebeurt. Zelfverloochening is, uit je zelf treden naar de ander toe, je verbinden, je engageren. Niet op je zelf blijven staan, maar uitgaan naar die ander.

Dat is toch precies de beweging die Jezus steeds maakt naar mensen, en die Hij ons voor doet. Dat is toch hoe Hij Gods liefde duidelijk maakt en voorleeft en waaraan Hij tot op het bittere einde en daaraan voorbij, vasthoudt.

Zelfverloochening is dan voor ons:

Dat we onszelf durven te verliezen aan het leven.

En dat dan ons leven vruchtbaar zal zijn
in de weg die we vol verwondering met elkaar gaan.

Dat er dan goede vruchten zullen groeien.

Loosdrecht, Gereformeerde Kerk

ds. Hillegonda Ploeger